УДК 37:93/94-057.875

Вербицька Поліна Василівна
доктор педагогічних наук, професор кафедри Історії України та етнокомунікації
Національного Університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
polinaverbytska@gmail.com

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ДОБУ

Анотація. Стаття присвячена проблемі актуалізації виховного потенціалу дослідницької роботи молоді у сфері історико-культурної спадщини в умовах інформаційного суспільства. Виокремлено й узагальнено проблеми, які існують у сфері охорони і популяризації історико-культурної спадщини на місцевому рівні. Розкрито основні підходи до організації дослідницької і проектної діяльності молоді в історичному середовищі місцевої громади. З'ясовано громадянський потенціал дослідження молоддю пам'яток історії і культури, що відтворюють багатовікову історію розвитку історичного середовища і є умовою забезпечення його сталого культурного розвитку.

Ключові слова: інформаційне суспільство; історичне середовище; молодь; історико-культурна спадщина; дослідження.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Освітня система має гнучко реагувати на потреби часу, особливості соціокультурного розвитку, а отже, і суспільне замовлення. Відповідно до цього у процесі формулювання її змісту і завдань у сучасних умовах необхідно враховувати вплив нових чинників розвитку – глобалізації, розвитку інформаційного і полікультурного суспільства, міграційних процесів тощо. Інформаційні технології, а також здатність активно їх використовувати в практичній діяльності стають важливою умовою життєдіяльності й соціальної комунікації особистості [1].

Багатоманітність українського суспільства, з одного боку, передбачає позитивне сприйняття самобутності культур, національно-культурних відмінностей, а з іншого, – пошук спільних ціннісних координат, які стимулюють конструктивний суспільний діалог, співпрацю представників різних етноконфесійних спільнот у багатокультурному й інформаційно насиченому середовищі. Такою об'єднавчою справою є збереження і відтворення історичного і культурного середовища місцевої громади, яка об'єднує людей, незалежно від їхньої етноконфесійної приналежності. Велике значення в цьому процесі відіграють інформаційно-комунікаційні технології, які забезпечують не тільки збереження і відтворення значних масивів відомостей про пам'ятки культури, а й надають можливість молоді отримувати, аналізувати та відтворювати власні напрацювання у даній сфері.

У сучасних умовах актуальною проблемою є ставлення молодого покоління до історико-культурної спадщини, збереження і популяризація історико-культурного надбання і традицій різних етноконфесійних спільнот. Важливим аспектом сучасних поглядів на культурні пам'ятки є усвідомлення їх цінності як об'єктів, що представляють певне історичне середовище з його історично сформованими культурними взаємовпливами і зв'язками. Особливу роль у цьому процесі відіграють різноманітні інформаційні джерела і можливості, що відкриваються перед сучасною молоддю.

Вагомий внесок в обґрунтування актуальних проблем формування і збереження історико-культурної спадщини вносять наукові праці В. Акуленка, Г. Андрес,

© П. В. Вербицька, 2016.

Н. Бондаренка, Т. Катаргіної, Р. Нагнибіди, О. Онищенко, О. Присяжнюка, Л. Проценко, В. Піскуна, О. Савчук, Г. Скрипник, О. Титової, О. Хлівнюка, І. Чернікової та ін. Роль ІКТ на процес пізнання і навчання молоді розглядають у своїх працях дослідники В. Биков, М. Жалжак, Н. Морзе та ін. Утім, проблема дослідження історико-культурної спадщини у проекції на завдання громадянського виховання особистості є недостатньо досліджуваною.

Відтак, **метою** статті є з'ясування виховного потенціалу дослідження молоддю історико-культурної спадщини місцевого історичного середовища в інформаційну добу.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Багатоманітність історико-культурної спадщини України сформована з надбань різних народів і етносів, які живуть на її території і здійснили свій вагомий внесок у розвиток її історичного, культурного та суспільного розвитку. Стратегічне становище України між Сходом і Заходом сприяло активним економічним, політичним і культурним зв'язкам українського народу з народами інших країн. На українській землі віднайшли свою батьківщину представники різних народів, утворюючи значні етноконфесійні спільноти. Упродовж тривалого часу виникли і розвинулися стратегічні, економічні і соціокультурні зв'язки.

У результаті взаємовпливу специфічних особливостей різних культур упродовж тривалого історичного розвитку утворилося неповторне історико-культурне середовище місцевої спільноти. Значна частина культурного надбання втрачена внаслідок війн і конфліктів, імперської політики та тоталітарної держави [3]. Проте, й у сучасних умовах недостатнього розвитку структур громадянського суспільства, правового нігілізму громадян, у населених пунктах можна віднайти чимало випадків недбалого відношення до національної культурної й історичної спадщини.

Культурна спадщина історичного середовища є одним із найважливіших чинників становлення особистості, її духовного розвитку, виокремлення ідентичності як важливої складової історичної пам'яті. Молоді громадяни повинні усвідомити, що стан їхнього довкілля, культурної історичної спадщини, що формує його неповторний соціокультурний образ, є важливим обов'язком кожного, а не лише влади.

Історичні пам'ятки місцевої спільноти є цінним ресурсом історичного дослідження, у процесі якого відбувається формування ідентичності молодого покоління, формується позитивне ставлення до історико-культурної спадщини місцевої громади. Якщо особистість прагне пізнати власне довкілля, відчуває потребу і необхідність впливати на його долю, їй необхідно навчитися розуміти взаємозв'язки історії місцевого культурного середовища з його сучасним станом і розвитком. Дослідження проблем, пов'язаних з історією власного довкілля, дає змогу визначати, як приймаються рішення, що впливають на місцеве середовище, організовувати необхідну і важливу для громади діяльність, спричиняючи позитивні зміни в історичному середовищі. За таких умов молоді люди відчувають безпосередній зв'язок зі своєю культурною спадщиною. Це дасть їм можливість зрозуміти, які є зв'язки між діями людей і історичним середовищем у минулому і сьогоденні. Це сприяє сприйняттю і баченню молодими людьми майбутнього їхнього місцевого історичного середовища і ролі, яку вони могли б відіграти у його майбутньому. Використання сучасних засобів накопичення, збереження та відтворення історичної інформації є важливим чинником у процесі залучення молоді до пізнання і збереження історичної і культурної спадщини. Інформаційний простір і сучасні медія є важливим джерелом отримання й поширення відомостей про культурну й історичну спадщину та пам'ятки.

Досліджуючи історію пам'яток, зосереджених у місцевій громаді, їх функції у минулому, молодь навчається розуміти їхню історичну вартість, їх роль у майбутньому, необхідність їх збереження чи відновлення. Алгоритм дослідження історичної пам'ятки передбачає здійснення таких основних кроків: відшукати у місцевості історичну пам'ятку; охарактеризувати час, обставини, події чи осіб, про які нагадує пам'ятка; описати її загальний вигляд (символіку, форму, розміри, місце, на якому стоїть, матеріал, з якого зроблений, а також певні його особливості і враження, котрі він справляє на спостерігача); з'ясувати, коли і за яких обставин була встановлена (причину, залучені особи і кошти, чиї ідеї й інтереси представляв, вигляд у минулому і сьогоденні, її минулі і сучасні оцінки тощо); дослідити подальшу історію пам'ятки; охарактеризувати її сучасний стан.

У процесі дослідження історико-культурної пам'ятки, особливо, якщо це стосується питань планування і забудови, необхідно використовувати різні джерела інформації. Це можуть бути: історичні документи, газети, карти, плани, фотографії, поштові листівки; аудіо- та відеозаписи; матеріали інтерв'ю; анкетування жителів вашого населеного пункту, архіви електронних бібліотек і різноманітних баз даних та ін. Історичні документи можна знайти в архівах, музеях, університетах і місцевих бібліотеках, у тому числі й електронних депозитаріях. Віртуальні музеї і віртуальні екскурсії, колекції, експозиційні зали та ін. є цікавим джерелом для того, щоб дізнатись про пам'ятки історії у віддаленому просторі. Прикладами таких джерел є Віртуальний музей гетьманства (http://incognita.day.kiev.ua/muzej-hetmanstva.html), віртуальний музей Чорнобиля (http://chornobylmuseum.kiev.ua/ru), національний музей Гуцульщини (http://hutsul.museum/exposition/virtual/) та ін.

В архівах традиційно зберігаються рукописні, унікальні документи. Тут також містяться збірки старих фотографій, які, зазвичай, розміщені за алфавітним покажчиком за назвою вулиці, будівлі, району чи власними назвами. Книги зі старими фотографіями є особливо корисними, оскільки багато інформації міститься в підписах до них. Цікаву інформацію можна почерпнути, розглядаючи марки і написи поштових листівок, які стали широко розповсюджуються у світі з початку XX ст. [2].

Цінним ресурсом історичного дослідження є церковні записи: записи хрещень, шлюбів і похоронів, що зберігаються протягом кількох століть у деяких церковних парафіях і їх можна використовувати разом із написами на надмогильних плитах для дослідження людей, що проживали у певній місцевості. Історичні карти, що зберігаються у місцевих бібліотеках або архівах, є корисними у вивченні історії місцевості у дослідницькій діяльності. Їх можна використовувати для порівняння місцевості у минулому з теперішнім, і вони можуть показати зміни чи забудову її протягом певного часу. Архітектурні плани можуть бути неоціненним джерелом для вивчення історичної будівлі. Вони можуть стосуватися первісного вигляду будівлі або пізніших змін чи прибудов. Якщо досліджувана тема є актуальною для громади, то відповідні статті, коментарі громадськості чи редакторів можна віднайти в місцевих чи регіональних газетах.

Важливим аспектом історичного дослідження у процесі аналізу документів з різних інформаційних джерел, які можуть представляти різні позиції і кути зору, є навчання вихованців порівнювати різні описи, шукаючи відмінності і подібності у фактах, а також судження, що виражають певні погляди або думки. Обговорення відмінностей у трактуванні одного ж історичного факту чи події і з'ясування причин такої оцінки (неповна інформація, суб'єктивність, різний досвід, певна релігійна чи політична приналежність тощо) сприяє формуванню в особистості здатностей аналітичного і критичного мислення, дають можливість формувати об'єктивні, зважені та незалежні судження в оцінюванні історичних явищ.

Важливим ресурсом історичного дослідження історичного середовища є представники громадськості, різноманітних місцевих організацій і об'єднань, органів влади і місцевого самоврядування, засобів масової інформації, батьки та ін. Перевагою використання цього ресурсу в історичному дослідженні є те, що молодь ознайомлюється з різними поглядами й удосконалює свої вміння формулювати запитання. Такий досвід дає бачення і розуміння ширшої перспективи проблеми і молоді люди навчаються обговорювати і дискутувати актуальні питання; досліджувати минуле з різноманітних джерел інформації, ознайомлюватися з думкою й оцінкою різних людей тієї чи іншої події, удосконалювати навички ділової комунікації, критично мислити. Зібрану в процесі дослідження інформацію можна використати для організації широкої дискусії щодо стану історичної спадщини не лише в навчальному закладі, але й у місцевій громаді, зокрема на шпальтах місцевої газети, для створення власних веб-ресурсів, участі у різноманітних електронних спільнотах та ін.

Слід відзначити, що дослідження місцевої історії має неабиякий громадянознавчий потенціал і ресурс громадянського виховання особистості. Адже з'ясування поточного стану історичної пам'ятки, можливостей його покращення та відновлення сприяє конструктивному залученню молоді до життя громади й може стати об'єктом історичного проектування.

Історичний проект спрямований на підготовку молодих людей до виконання активної ролі громадян, розвиваючи їхню самостійність і відповідальність; залучає молодь до спільного дослідження і надає їм можливість висловлювати власну думку, поважаючи думки й цінності інших; надає можливість ознайомлюватися з роботою місцевих і центральних органів влади, зокрема відділів культури й охорони історичних пам'яток; допомагає розвивати відчуття власного місця в минулому, теперішньому і майбутньому місцевої громади.

Вважаємо за доцільне зазначити, що дослідження історії пам'ятки, усвідомлення необхідності її охорони і збереження сприяє формуванню громадянської позиції молоді. Нерідко історико-архітектурні пам'ятки перебувають у центрі обговорення на місцевому рівні. Але в більшості випадків вони зникають чи змінюють своє обличчя без участі й голосу громадськості.

Отже, проблема збереження, відновлення чи ліквідації історичної пам'ятки є складовою громадянського виховання молоді. Процес відтворення історичного середовища, реконструкції (спланованої й узгодженої роботи на певній території для покращення її стану) історичних пам'яток може бути також ініційований молоддю. У процесі дослідження можливостей її збереження молоді люди знайомляться з роботою і функціями органів місцевої влади і самоврядування, офіційними документами на національному і міжнародному рівнях, існуючою практикою, а також із механізмами впливу громадян на прийняття рішень щодо долі таких будівель у місцевій громаді.

Проекти з реконструкції також можуть залучати волонтерів із числа молоді, а також інших представників місцевої громади. Такі проекти дають можливість молоді брати участь в обговоренні важливих питань збереження національної спадщини і розвитку її у майбутньому. Результати обговорення і пропозиції молоді можуть бути представлені на засіданні місцевих органів самоврядування з метою ініціювання дискусії у громаді і прийняття певного рішення. Для ініціювання діалогу або дискусії молодь може використати потенціал електронних спільнот, таких, як, наприклад, Facebook, Twitter, Instagram та ін. і використовувати потенціал місцевих медія.

Молоді люди можуть досліджувати й обговорювати також проблеми, пов'язані із збереженням історико-архітектурних пам'яток, а також докласти зусиль для зміни призначення споруди і збереження її історичної вартості. Адже історичне середовище місцевої громади не є статичним і незмінним. З часом його ділянки адаптуються і

розвиваються відповідно до сфери їх використання і потреб людей, що живуть і працюють у них. Деякі будівлі перестають використовуватись або стають непотрібними з багатьох причин. Зміни в промисловому виробництві і пріоритетах, рух населення, різні можливості працевлаштування можуть сприяти їх занепаду. Багато міст і містечок мають цінні культурні пам'ятки, окремі з яких внесені в реєстр історико-архітектурних пам'яток завдяки своєму особливому архітектурному чи історичному значенню. Деякі райони чи групи будівель є визначені як охоронні зони, оскільки їхній характер і вигляд вважаються вартими для збереження. Хоча іноді історичні будівлі можуть руйнуватися, якщо не запобігти цьому.

Залучаючись до розгляду проблем збереження історичного довкілля, молоді люди збирають свідчення з різних джерел інформації, думки різних представників громади стосовно реальних питань, що впливають на місцеву громаду, зокрема на прийняття політичних рішень стосовно культурної й історичної спадщини місцевої громади. Вони отримують можливість звертатися до реальних питань, що стосуються їх щоденного життя і брати участь у представленні думки різних представників місцевої громади щодо збереження і відтворення історико-культурної спадщини.

Розглядаючи можливості збереження і захисту історичної спадщини, молоді люди ознайомлюються з демократичними процесами і процедурами прийняття рішення, що дає їм можливість впливати на позитивні зміни місцевої громади, зокрема, зміни призначення споруди і збереження її історичної вартості.

Отже, дослідження історії і культури власного довкілля є цінним ресурсом громадянського виховання особистості. З одного боку, така діяльність сприяє мотивації молодих людей у процесі пізнання локальної історії, а з іншого, – може бути предметом проектної діяльності молоді у місцевій громаді. У процесі здійснення історичної проектної діяльності молодь навчається досліджувати пам'ятки місцевої історії, обговорювати і дискутувати актуальні питання, пов'язані із їх збереженням чи реконструкцією; ухвалювати рішення про їх долю, розглядати можливі альтернативи розв'язання проблеми й аргументувати свій вибір; спілкуватися компетентно, ознайомлюватися із діяльністю місцевих інституцій та дією демократичних процедур; досліджувати місцеві ресурси, їх розподіл і вплив на членів громади і підтримку середовища; бути відповідальними членами громади, брати участь і відповідально діяти задля покращення історичної і культурної спадщини.

Історичне дослідження історичного середовища місцевої спільноти забезпечує механізми усвідомлення молоддю безпосереднього зв'язку з історичним середовищем і його культурною спадщиною. Це дає можливість зрозуміти, які є зв'язки між діями людей у різних періодах історичного розвитку краю, інформує про бачення молодими людьми його майбутнього й ролі, яку вони можуть відіграти у його поступі. Це сприяє формуванню активної громадянської позиції молодого покоління і здатність молодої людини орієнтуватись і взаємодіяти в сучасному інформаційному просторі.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, історико-культурна спадщина, втілюючи досвід, норми, цінності, життєві і культурні цінності різних поколінь місцевої громади, відтворює багатовікову історію розвитку історичного середовища. Збереження пам'яток історії і культури є умовою забезпечення її сталого культурного розвитку. Історико-культурні пам'ятки як надбання людства сприяють становленню молодої особистості, її духовному розвитку, формуванню сталого почуття приналежності до місцевої спільноти. У процесі дослідження історичного довкілля молоді люди отримують стале відчуття приналежності до історії своєї місцевої громади, навчаються приймати самостійні

рішення, прогнозувати, яким вони хочуть бачити своє місцеве інформаційне середовище у майбутньому. Враховуючи актуальність, порушена проблема потребує подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремень В. Г. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства/ В. Г. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — 2006. — № 6. — С. 5–9.
2. Матеріали Другого всеукраїнського конкурсу учнівських пошукових робіт «Слідами історії» на тему: ”Історична пам’ятка – спогад, застереження, пізнання”. – Львів, 2000. – 82 с.
3. Онищенко О. С. Проблеми збереження історико-культурної спадщини Києва / О. С. Онищенко. – К., 2009. – 297 с.

Матеріал надійшов до редакції 26.01.2016 р.

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ИНФОРМАЦИОННУЮ ЭРУ

Вербицкая Полина Васильевна
доктор педагогических наук, профессор кафедры Истории Украины и этнокоммуникации Национального университета «Львовская политехника», г. Львов, Украина
polinaverbytska@gmail.com

Аннотация. Статья посвящена проблеме актуализации воспитательного потенциала исследовательской работы молодежи в сфере историко-культурного наследия в условиях информационного общества. Выделены и обобщены проблемы, которые существуют в сфере охраны и популяризации историко-культурного наследия на местном уровне. Раскрыты основные подходы к организации исследовательской и проектной деятельности молодежи в исторической среде местного сообщества. Выявлено гражданский потенциал исследования молодежью памятников истории и культуры, которые отражают многовековую историю развития исторической среды и являются условием обеспечения ее устойчивого культурного развития.

Ключевые слова: информационное общество; историческая среда; молодежь; историко-культурное наследие; исследование.

EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE MULTICULTURAL HERITAGE RESEARCH IN THE INFORMATION EPOCH

PolinaV.Verbytska
Dr,. Prof. of History of Ukraine and Ethnocommunication Department
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
polinaverbytska@gmail.com

Abstract. The article deals with the problem of actualization of the educational potential of youth research in historical and cultural heritage in the information society. The existing problems in the area of protection and promotion of historical and cultural heritage at the local level were allocated and summarized. The basic approaches to research and development activity among young people in the historic community were clarified. Civic potential of youth research of historical and cultural heritage was found that reflect the long history of the historic environment and it is a condition for its sustainable cultural development.

Key words: information society; historical environment; youth; historical and cultural heritage; research.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kremen V. G. Information and communication technologies in education and formation of information society // Information and information technology in schools. – 2006. – № 6. – P. 5–9.(in Ukrainian)
2. The Materials of the Second All-Ukrainian contest of students research work “Loking back into history” onthetopic: “Historical monument - memory, prevention, knowledge ”. – Lviv, 2000. – 82 p. in Ukrainian)
3. Onyshchenko O. S. The problems of remaining of historical and cultural heritage in Kyiv / O. S. Onyshchenko. – K., 2009. – 297 p. in Ukrainian)

Conflict of interest. The author has declared no conflict of interest.

(cc) BY-NC-SA

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.